

ระบำลาว – ไทยสัมพันธ์ : การสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงที่มีอัตลักษณ์ร่วมกันของอาเซียน

Rabum Lao-Thai Relationship : The Creation of Co-Identity Performing Arts of Asean

ปัทมาวดี ชาญสุวรรณ¹

Pattamawadee Chansuwan¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงที่มีอัตลักษณ์ร่วมของประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยการศึกษาจากเอกสารและภาคสนาม ข้อมูลการวิจัยรวบรวมจากการสังเกต สัมภาษณ์ผู้รู้ จำนวน 6 คน ผู้ปฏิบัติจำนวน 15 คน บุคคลทั่วไปจำนวน 30 คน และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

การสร้างสรรค์ศิลปะการแสดง ชุด “ระบำลาว-ไทยสัมพันธ์” เป็นการผสมผสานอัตลักษณ์ร่วมขององค์ประกอบการแสดงของประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยเริ่มจากการกำหนดแนวคิดในเรื่องการสร้างปฏิสัมพันธ์ในอาเซียนแล้วนำมาออกแบบการแสดง ประดิษฐ์ท่ารำโดยใช้ท่ารำที่เป็นเอกลักษณ์ของทั้งสองประเทศ บรรจุดนตรีและเพลงร้อง ที่มีทำนองอ่อนหวานสัมพันธ์กันตลอดจนการออกแบบเครื่องประดับ เครื่องแต่งกายตามเชื้อชาติจนเกิดเป็นระบำสวยงาม

สรุป ระบำลาว-ไทยสัมพันธ์ เป็นระบำที่สร้างสรรค์ขึ้น โดยนำอัตลักษณ์ร่วมของศิลปะการแสดงไทยและลาวมาผสมผสานให้ปรากฏในลีลาท่ารำ ดนตรี และเครื่องแต่งกาย

คำสำคัญ : ระบำลาว-ไทยสัมพันธ์, การสร้างสรรค์, อัตลักษณ์ร่วม, อาเซียน

Abstract

This research aims at creating performing arts which have co-existed through their identities of Thai and Lao by means of studying from documentation and field studies. The data collection was obtained by observation, interview the 6 key informants, 15 practitioners and 30 general informants and presenting research with descriptive analysis. The creation of performing art entitled “Rabum Lao-Thai Relationship” is the interweaving of co-identity of Thai and Lao performing arts element. In addition, the process of creation begins with determination of concept

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Assistant Professor Faculty of Fine and Applied Arts. Mahasarakham University

in terms of Asean relationship and performing arts design have been made by the Asean relationship concept. Furthermore, the choreography utilizes the outstanding movement of the two countries, and the music and lyrics have relatively gentle dynamics. Regarding costume they have ornaments according to the identity of the two nationalities resulting in dance appreciation. In summary, the Rabum Lao-Thai Relationship is created by utilizing and interweaving co-identity of Thai-Lao performing arts. It is existed by the movement, music and costume.

Keywords : Rabum Lao-Thai Relationship, Creation, Co-identity, Asean

บทนำ

นาฏศิลป์ คือศิลปะที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น โดยดัดแปลงจากธรรมชาติให้ประณีตงดงาม เพื่อสนองความต้องการทางอารมณ์ การลอกเลียนแบบ การถ่ายทอดความหมายต่าง ๆ ที่เกิดจากจินตนาการเพื่อให้เป็นที่นิยมยินดี ชัดเจนความคิดและจิตใจให้ผ่องใส ซึ่งแสดงคุณค่าแห่งความงามออกมาในรูปแบบต่าง ๆ และยังเป็นแหล่งรวมศิลปะการแสดงไว้ด้วยกันหลายแขนง อันได้แก่ จิตรกรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม (มนัสวี ศรีราชเลา. 2556 : 44) และเมื่อนาฏศิลป์เป็นศาสตร์ที่สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางอารมณ์ของมนุษย์ ดังนั้นคุณค่าขั้นพื้นฐานของนาฏศิลป์จึงเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ได้ปลดปล่อยอารมณ์ ความรู้สึก สะท้อนใจออกมา ทั้งนี้เมื่อนำเครื่องดนตรีนาฏศิลป์มาเป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ เช่น เพลงระบำ นาฏกรรมต่าง ๆ และยังสามารถพัฒนาไปสู่การแสดงเพื่อความบันเทิง สามารถจัดเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติได้ด้วย ดังนั้นคุณค่าของนาฏศิลป์จึงมิได้กำหนดที่การตอบสนองความต้องการทางอารมณ์ของมนุษย์เท่านั้น แต่ยังมีนัยแอบแฝงอยู่มากมายอาทิ เป็นเครื่องมือในการสร้างความสามัคคีภายในกลุ่มชน ตลอดจนเป็นสิ่งเชิดหน้าชูตาในฐานะที่เป็นศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ อันแสดงถึงภูมิปัญญาของมนุษย์ที่สั่งสมมานาน (สุดใจ ทศพร. 2554 : 9)

นาฏศิลป์เป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่สุนทรียภาพเกิดจากการประดิษฐ์ลีลาท่ารำให้วิจิตรบรรจง ผสมผสาน สอดคล้อง สัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่น ๆ อาทิ ดนตรี เครื่องแต่งกายได้อย่างกลมกลืน การสร้างสรรค์นาฏศิลป์เกิดจากแนวคิดต่าง ๆ มากมาย ได้แก่ พิธีกรรม ความเชื่อ ประเพณี การประกอบอาชีพ ปรากฏการณ์ต่าง ๆ จากธรรมชาติ การสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์สามารถบูรณาการได้หลายวิธี อาทิ การผสมผสานกับการแสดงท้องถิ่น การสร้างสรรค์ตามชนบทของนาฏศิลป์ หรือ การนำอัตลักษณ์ของชุมชนมานำเสนอในรูปแบบใหม่ เป็นต้น ซึ่งนาฏกรรมสร้างสรรค์เหล่านี้ล้วนเป็นวัฒนธรรมที่สามารถเชื่อมโยงส่งผ่านถึงกันได้อย่างชัดเจน อีกทั้งสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่สร้างสรรค์ขึ้นทางการแสดงการฟ้อนรำที่จะสร้างสรรค์ความพึงพอใจ ความเพลิดเพลินอารมณ์ ทั้งนี้อาจเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่สร้างสรรค์ในตาอย่างธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี หรือ สิ่งรอบข้างอื่น ๆ และอาจเป็นชุดการแสดงที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ให้อยู่นอกเหนือจากกฎเกณฑ์ของธรรมชาติแต่ต้องไม่ขัดกับความเป็นจริงที่ปรากฏอยู่ในโลกมนุษย์อดีตที่ผ่านมา (ธีรวัฒน์ ข่างสาน. 2538 : 1)

ในปี พ.ศ. 2555 เกิดการรวมตัวของกลุ่มประชาคมอาเซียน ซึ่งประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในประชาคมด้วยและเงื่อนไขของความ เป็นประเทศอาเซียน ได้ส่งผลต่อการปฏิสัมพันธ์ของทุกคนทั้งในระดับการศึกษาสังคมระดับประเทศ

การปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวได้ใช้ศิลปะการแสดงในมิติต่าง ๆ ซึ่งศิลปะการแสดงของแต่ละชาติมีความหลากหลายและมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น เฉพาะของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

ความสัมพันธ์ของกลุ่มประชาคมอาเซียนด้านศิลปวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงและคล้ายคลึงกันมากมีความเกี่ยวพันกันอย่างสม่ำเสมอ คือ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีความแน่นแฟ้น ด้านวัฒนธรรมเสมือนพี่น้อง การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย โดยการบูรณาการวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในกลุ่มประชาคมอาเซียนก็มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศไทยแถบกลุ่มภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะไปสู่เป้าหมายความสำเร็จร่วมกันของวัฒนธรรมทางศิลปการแสดง

ดังนั้นในฐานะที่ภาควิชาศิลปการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เป็นหน่วยงานที่ทำการศึกษาค้นคว้าทั้งในส่วนของวัฒนธรรม สังคมและศิลปะการแสดง จึงเล็งเห็นความจำเป็นที่ต้องศึกษาสร้างความสัมพันธ์อันดี และเพิ่มโอกาสในการแลกเปลี่ยนความรู้และการสร้างวัฒนธรรมร่วมกัน ตลอดจนศิลปะการแสดงระบําลาว-ไทยสัมพันธ์ ก็สามารถสื่อสารความเป็นอัตลักษณ์ร่วมของประเทศที่มีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน และสามารถเผยแพร่เป็นองค์ความรู้ทางด้านศิลปการแสดงที่ก่อให้เกิดความสมานฉันท์ ความเข้าใจอันดีของกลุ่มประเทศในประชาคมอาเซียนอีกด้วย

ความมุ่งหมายในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ร่วมทางการแสดงของระบําลาว-ไทยสัมพันธ์ในด้านลีลาการแสดงดนตรีและบทเพลง เครื่องแต่งกาย
2. เพื่อสร้างสรรค์ระบําลาว-ไทยสัมพันธ์โดยการกำหนดแนวคิด ออกแบบการแสดง ประดิษฐ์ท่ารำ บรรจุนัฏตรีและเพลงร้อง ตลอดจนออกแบบเครื่องแต่งกาย

คำถามหลักของการวิจัย

รูปแบบ และองค์ประกอบระบําลาว-ไทยสัมพันธ์ ตลอดจนลีลาการแสดง ดนตรี บทเพลง เครื่องแต่งกาย เป็นอย่างไร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยนำแนวคิดทฤษฎีทางศิลปการแสดงและองค์ประกอบศิลป์ของ เติณสา เปยส ในการประดิษฐ์ท่ารำ ดนตรี บทร้อง และการออกแบบเครื่องแต่งกาย

วิธีการศึกษา

งานวิจัยในครั้งนี้เป็นลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการศึกษา 4 วิธี ประเภทแรก คือ ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ร่วมของไทย-ลาว ประเภทที่สอง ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ ผู้รู้ด้านศิลปการแสดงและเครื่องแต่งกาย จำนวน 3 คน ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริเพ็ญ อัตไพบูลย์, ดร.ฉวีวรรณ พันธุ และ ดร.ชัยณรงค์ ต้นสุข ประเภทที่สาม ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยการเข้าร่วมสังเกตการแสดง จากโรงเรียนศิลปการแสดงประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประการสุดท้ายเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และนำเสนอผลงานต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ได้แก่ อาจารย์นพรัตน์ หวังในธรรม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทินกร อัตไพบูลย์ และครูหอม พันธะวง และนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาระบําลาว-ไทยสัมพันธ์ : การสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงที่มีอัตลักษณ์ร่วมกันของอาเซียน ได้แก่

1. แนวความคิด

เกิดจากการที่ประเทศไทยได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในประชาคมอาเซียน การปฏิสัมพันธ์โดยการใช้ศิลปะการแสดงมิติต่าง ๆ ที่สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ได้ทั้งระบบสังคม การศึกษา และเศรษฐกิจโดยเฉพาะประเทศที่มีศิลปวัฒนธรรมที่มีมิตรไมตรีแน่นแฟ้นกับประเทศไทยคือบ้านพี่เมืองน้อง ซึ่งสามารถบูรณาการและสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมร่วมกัน

2. รูปแบบการแสดง

เป็นการนำเอาศิลปะการแสดงที่เป็นจุดเด่นของไทยและลาวที่มีอัตลักษณ์ร่วมกันมาสร้างสรรค์เป็นศิลปะการแสดงนาฏยศิลป์

3. ดนตรีและบทร้อง

ดนตรีที่ใช้ในการแสดงระบำลาว-ไทยสัมพันธ์ได้นำเอาทำนองเพลงดวงจำปาของลาวมาบรรเลงร่วมกับทำนองเพลงลาวแพนน้อยของไทยใช้วงปี่พาทย์บรรเลงดนตรีไทยและวงเครื่องสายประยุกต์การเป่าแคนสำเนียงลาวให้กลมกลืนและผสมผสานกันอย่างลงตัวมีความอ่อนหวานของทำนองและเนื้อร้องที่สื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีของไทยและลาว

เพลงลาว-ไทยสัมพันธ์

สองเราชาวไทยลาวสมานสมัคร
ผูกความรักพี่น้องคลองสมัย
สองแผ่นดินเนาวิชิตเชื่อมสายใย
ร้อยดวงใจสองแคว้น สองแคว้นแดนบุรี
วัฒนธรรมงามเลิศประเสริฐยิ่ง
สมขวัญมิ่งสร้างแคว้นแดนสุขี
แม่น้ำโขงเชื่อมศรัทธาหมานที่
ซบชีวิตหล่อเลี้ยง หล่อเลี้ยงเคียงฝั่งชล
ราชพฤกษ์เหลืองอร่ามงามไสว
แผ่นดินไทยแผ่นดินทองครองกุศล
ด้วยไมตรีเราคงมั่นในกมล
งามถกถนุแดนดิน แดนดินถิ่นจำปา
หอมจำปาบอวลรัฐญวนจิต

ความเป็นมิตรไมตรีในไฟฟ้า

สายสัมพันธ์จาริกมิโรรา

สองประชาปองดองหมั่นปองดองหมั่นนิรันดร์

4. ผู้แสดง

ผู้แสดงชุดนี้ใช้ผู้แสดงเป็นหญิงล้วน จำนวน 8 คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ ประเทศไทย จำนวน 4 คน และประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 4 คน

5. การแต่งกาย

เครื่องแต่งกายได้แนวคิดมาจากชุดประจำชาติของทั้ง 2 ประเทศ คือ ประเทศไทย ประชาธิปไตยประชาชนลาว สวมเสื้อแขนยาว นุ่งซิ่น ห่มสไบ ใส่เครื่องประดับทอง ประเทศไทยห่มสไบเฉียง นุ่งผ้าจีบหน้านางแบบนางในใส่เครื่องประดับทอง

ภาพประกอบ 1 เครื่องแต่งกาย

ระบำลาว-ไทยสัมพันธ์

ที่มา : ปัทมาวดี ชาญสุวรรณ

6. การประดิษฐ์ทำรำ

ใช้ทำรำตามแบบแผนนาฏยศิลป์ไทยและอัตลักษณ์การฟ้อนที่เคลื่อนไหวอย่างช้าๆ อ่อนหวาน นุ่มนวลของลาวในฟ้อนดวงจำปามาผสมผสานกับทำรำที่มีความสง่างาม อ่อนช้อยของไทย โดยเน้นกระบวนการที่แสดงถึงความสัมพันธ์ ความรักสามัคคีแบบบ้านพี่เมืองน้อง

ภาพประกอบ 2 ระบำลาว-ไทยสัมพันธ์
ที่มา : ปัทมาวดี ชาญสุวรรณ

ภาพประกอบ 3 ทำรำแสดงอัตลักษณ์ของไทย
และลาว
ที่มา : ปัทมาวดี ชาญสุวรรณ

อภิปรายผล

ระบำลาว-ไทยสัมพันธ์ : การสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงที่มีอัตลักษณ์ร่วมกันของอาเซียนเพื่อนำไปใช้เผยแพร่ให้เห็นถึงความเป็นบ้านพี่เมืองน้องของไทยและลาว ที่สามานสามัคคีกันมาเป็นเวลานาน มีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันทั้งวัฒนธรรมด้านภาษา การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณี

การสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงในระบำ ลาว-ไทยสัมพันธ์ ได้นำเอาการแสดงและอัตลักษณ์อันโดดเด่นมาผสมผสานสร้างสรรค์ซึ่งเป็นการสืบทอดนาฏกรรม ให้คงอยู่สืบไปเช่นเดียวกับ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2543 : 20) กล่าวว่า นาฏกรรมไทยเป็นส่วนหนึ่งที่ยังบ่งบอกวิถีความเป็นอยู่ การแต่งกายและความเชื่อของคนไทยในอดีตจนถึงปัจจุบัน และสอดคล้องกับ เพียงเพ็ญ ทองกล้า (2553 : 25) ว่าความคิดสร้างสรรค์คือกระบวนการอันหนึ่งซึ่งเราใช้เมื่อเรามีความคิดใหม่ ๆ มันเป็นการผสมผสานของความคิดหรือความคิดต่าง ๆ ซึ่งไม่เคยผสมรวมตัวกันมาก่อน เช่นเดียวกับการสร้างสรรค์ทางศิลปะการแสดงที่ต้องการสร้างสรรค์กระบวนการทำรำในรูปแบบการผสมผสานให้ออกสู่สายตาประชาชนเพื่อแสดงออกถึงความอ่อนช้อย งดงามของศิลปะการแสดงทั้งสองประเทศ

ข้อเสนอแนะ

ควรศึกษาศิลปะการแสดงของประเทศใกล้เคียง เช่น กัมพูชา พม่า เวียดนาม นำมาผสมผสานกับศิลปะการแสดงของไทยเพื่อเป็นการสร้างสรรค์และสร้างสัมพันธ์ภาพร่วมกันในกลุ่มอาเซียน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากงบประมาณของกองทุนวิจัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ประจำปีงบประมาณ 2560 ผู้วิจัยขอขอบพระคุณมา ณ ที่นี้

เอกสารอ้างอิง

- ธีรวัฒน์ ช่างसान. (2538). *พราณโนรา*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มนัสวี ศรีราชเลา. (2556). *รูปแบบการอนุรักษ์ การร่ำวงสรวงในโบราณสถานอีสานใต้ : วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*.
- เพียงเพ็ญ ทองกล้า. (2553). *การปรับปรุงทักษะความคิดสร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ : โอ เอสพรีนติ้ง.
- สุดใจ ทศพร. (2554). *ศิลปะกับชีวิต*. กรุงเทพฯ ฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์.(2558). *นาฏยศิลป์ปริทรรศน์*. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : ห้องภาพสุวรรณ.

สัมภาษณ์

- นพรัตน์ หวังในธรรม. ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 กันยายน 2560.
- ทินกร อัดไพบูลย์. ผู้เชี่ยวชาญด้านดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยนครพนม สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2560.
- หอม พันทะวง. อาจารย์นาฏศิลป์ วิทยาลัยสร้างครูนครเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2560.